

ମାଧ୍ୟମିକ ବିଜ୍ଞାନ

ପ୍ରକୃତ ସମ୍ବନ୍ଧ

বিস্মৃত ব্যতিক্রম

[জীবন কর্মভিত্তিক বেথা চিত্র]

(১৯৮৫ চনৰ অসম প্ৰকাশন
পৰিষদৰ পুৰস্কৃত গ্ৰন্থ)

শ্ৰীমুতীল বৰকটকী

বাণী প্ৰকাশ প্ৰাইভেট লিমিটেড

গুৱাহাটী * পাঠশালা * কলিকতা

প্রকাশক :

শ্রীঅম্বিকাপদ চৌধুরী

বাণী প্রকাশ প্রাঃ লিমিটেড

পাণবজাৰ

গুৱাহাটী-১

শাখা :

পাঠশালা-৭৮১৩১৫

বৰপেটা

১০, কৈলাস বস্তু ষ্ট্ৰীট

কলিকতা-৬

প্রথম প্রকাশ

১৯৮১

দ্বিতীয় প্রকাশ

১৯৮২

© শ্রীমুনীন ববকটকী

বেচ :

পঁচিশ টকা মাথোন

ছপা :

বাণীপ্রকাশ মুদ্রণী প্রাঃ লিমিটেড

৫, উত্তোগ পাম

বামুনীমৈদাম

গুৱাহাটী-২১

BISMIRTA BYATIKRAM— Sketches based on the lives of distinguished personalities of Assam written by Munin Barkataki & published by A. P. Choudhury, Bani Prokash Pvt. Ltd. Guwahati-1.

Price Rs. Twenty five only.

নিজৰ বৰীয়াকৈ এষাৰ

অম্বিকাগিৰি বায়চৌধুৰী, জ্ঞাননাথ বৰা, মহেন্দ্ৰনাথ ডেকাফুকন, মাধৱচন্দ্ৰ বেজবৰুৱা, হলীৰাম ডেকা, হৰেন্দ্ৰনাথ কলিতা, বিষ্ণু বাভা, ফণী শৰ্মা, মনোভিৰাম বৰুৱা, অমূল্য বৰুৱা, লক্ষ্মীনাথ ফুকন, হেম বৰুৱা, নীলমণি ফুকন আৰু কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ এই কেইগৰাকী বিশিষ্ট কিন্তু অধুনা বিস্মৃত প্ৰয়াত চৈধ্যজন অসমীয়াৰ চৰিত্ৰ-কৰ্মৰ ব্যক্তিমুখী, আপোন ৰেখা-চিত্ৰ একোটাইঁত থকা এই প্ৰবন্ধ সংকলনক সাহিত্যৰ কোন বৰ্গত যথোপযুক্তভাৱে অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব পৰা যায় ঠাৱৰ কৰিব নোৱাৰিলোঁ। ঠিক 'মডেল' বুলিব নোৱাৰিলেও লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ 'মহাত্মাবপৰা ৰূপকোঁৱৰলৈ'ৰ 'আত্মজীৱনীমূলক প্ৰবন্ধ'ৰ প্ৰেৰণাই কিছু ক্ৰিয়া কৰিছিল হয়তো। পিছে মোৰ প্ৰবন্ধকেইটাৰ সবহভাগেই ফুকনদেৱৰ প্ৰবন্ধৰাজি গ্ৰন্থাকাৰে ওলোৱাৰ আগে-ভাগেই বাতৰি-কাকতত ওলাই যোৱালৈ চাই সেই প্ৰেৰণা সক্ৰিয় আছিল বুলি কোৱা নাযায়। আৰু মোৰ প্ৰবন্ধ (নে নিবন্ধ ?) কেইটাত আত্মজীৱনীৰ ঠায়ে ঠায়ে ইংগিত থাকিলেও প্ৰকৃততে ই আত্মজীৱনীমূলক নহয়। গতিকে এইকেইটাক জীৱন-চৰ্চামূলক চৰিত্ৰ-চিত্ৰ বুলিলেও বুলিব পাৰি।

প্ৰবন্ধ-নিবন্ধকেইটি কিছু পৰিমাণে 'ডে.ট.ড' (পুৰণি) হৈছে, কিয়নো ইয়াৰ সবহ কেইটাই ১৯৬৯ চনতে অধুনালুপ্ত 'অসম বাতৰি' দ্বি-সাপ্তাহিকত তাৰ তদানীন্তন সম্পাদক, বন্ধুবৰ শ্ৰীচাক মহন্তৰ অবিৰাম তাগিদাত পৰি কাকতলৈ বুলি লিখিছিলোঁ। পাঁচ বছৰৰ মূৰত তাৰে এখন কিতাপ যুগুতাবলৈ লওঁতে কালক্ষয়-দোষ-দুষ্টি (এনাৰ্জ-নিজম) কেতবোৰ উল্লেখ আঁতৰাইছোঁ, প্ৰায়বোৰতে যোগ-বিয়োগ কৰিছোঁ আৰু পাৰ্শ্বমানে নিতান্ত সাময়িকতাৰ সংকেতপূৰ্ণ মন্তব্য বিবৃতিসমূহ সংশোধন কৰিছোঁ। পুথিখনৰ বিষয় ব্যক্তিসকলৰ সম্পৰ্কত পিছৰ সময়ছোৱাত অবগতিলৈ অহা নতুন তথ্য সন্নিবিষ্ট

নহলে বা কোনো ঠাইত তথ্যসংক্রান্ত ভুল-ত্রুটি বৈ গ'লে বুজিব লাগিব তাৰ বাবে পাঁচ বছৰৰ কালক্ষয় আৰু নতুন কথা বিস্তৃতভাৱে সংযোজন কৰাৰ অসুবিধাহে দায়ী।

উল্লেখযোগ্য যে প্ৰবন্ধসমূহৰ শিবোনামাত প্ৰচুব ৰূপান্তৰ ঘটিছে। 'বিস্মৃত ব্যতিক্ৰম'ৰ অধিকাংশ প্ৰবন্ধৰ বাবে ইয়াৰ জন্ম-কষ্টৰ সৈতে জড়িত 'অসম বাতৰি' তথা শ্ৰীচাক মহন্তৰ ওচৰতহে মুখ্যতঃ স্নগী যদিও, বিষ্ণু ৰাভা সম্বন্ধীয় প্ৰবন্ধৰ বাবে 'নতুন অসমীয়া দৈনিক', হৰেন কলিতাৰ স্মৃতিৰেখা প্ৰবন্ধৰ বাবে 'দৈনিক অসম', ফণী শৰ্মা বিষয়টোৰ বাবে গুৱাহাটীৰ শিল্পীদিৱস সমিতিৰদ্বাৰা প্ৰকাশিত এখনি স্মৃতিগ্ৰন্থ আৰু অমূল্য বৰুৱা সম্বন্ধীয় কথাকেইটি যোৰহাটৰপৰা প্ৰকাশিত এখানি পৰিচয়-পুস্তিকাৰ প্ৰতি থাওকতে উল্লেখ কৰি সেই সেই কাকত আৰু তাৰ সম্পাদক সহযোগীসকলৰো শলাগ ল'বই লাগিব। তাতোকৈ ব্যক্তিগতভাৱে মোৰ অলেখ বাতৰি কাকত, আলোচনীৰ পাতত জাহ যোৱা লিখাৰে অন্ততঃ এখন গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰাৰ এই প্ৰচেষ্টাৰ গুৰিত শ্ৰীমহন্তৰ উপৰিও উৎসাহী সাংবাদিক ভ্ৰাতৃসম শ্ৰীউপেন্দ্ৰ বৰকটকী আৰু শক্তিশালী নাট্যকাৰ শ্ৰীমহেন্দ্ৰ বৰঠাকুৰৰ পেৰনি (?) আৰু উদগনিয়ৈ সিংহভাগ পাবই লাগিব। সাহিত্যিক-সাংবাদিক শ্ৰীবাধিকামোহন ভাগৱতীদেৱেও দিহা-পৰামৰ্শৰে সাহায্য কৰিছে।

অৰ্ধচেতন বা অবচেতনভাৱে হ'লেও সমূলি বীৰ বন্দনাৰ প্ৰবৃত্তি নোহোৱাকৈ কাৰোবাৰ জীৱন-কৰ্ম লৈ আলোচনা কৰা সম্ভৱপৰ বুলি নাভাবিলেও মোৰ বিষয়-ব্যক্তিকেইগৰাকীক 'বীৰ' বুলি ধৰি লৈ পূজা কৰিবলৈ মই প্ৰবৃত্ত হোৱা নাই। বীৰ-বন্দনাৰ লগৰে হ'লেও ইয়াক সমালোচনামূলক জীৱনচৰ্চা বোলাহে বেছি যুক্ত হ'ব। বাতৰি কাকতলৈ বুলি লিখিবলৈ লওঁতে মোৰ মুখ্য উদ্দেশ্য আছিল মই নিজে ভালপোৱা, আৰু আনেও ভালপোৱাৰ লায়ক বুলি ভবা, কেইগৰাকী-মান পুৰুষৰ জীৱনদৰ্শতে তেওঁলোকৰ বিষয়ে চৰ্চা কৰা। নিয়তিৰ 'আনপ্ৰেডিক্টেবল' বিধানত সিসকলৰ কেইজনমান মই লিখোঁতে

বাচি আছিল যদিও লিখি অঁতোৱাৰ পিছতে ঢুকাল আৰু অৱশিষ্ট কেইগৰাকীয়েও ইতিমধ্যে আমাৰ মাজৰপৰা মেলানি মাগিলে। ফলস্বৰূপে, মোৰ নায়কসকলৰ আটাই কেউজনেই বৰ্তমানৰপৰা পিছলি অতীতৰ গৰ্ভত পৰি বিস্মৃতিৰ বুকুত হেৰাই যোৱা যেন হ'ল। সেইবাবেই 'বিস্মৃত' বুলিছোঁ। বিস্মৃতক স্বৰণ কৰাৰ যুক্তি মাথোন ইয়েই হ'ব পাৰে যে সেইসকল বিস্মৃত হবলগীয়া ব্যক্তি নহয়, স্বৰণযোগ্য ব্যক্তি। আৰু সেই প্ৰথাগত দৃষ্টিত ডাঙৰ বা বিশিষ্ট হওক বা নহওক, প্ৰত্যেকজনেই একো একোটা ব্যতিক্ৰম, অসাধাৰণ নহ'লেও সাধাৰণৰপৰা বেলেগ ব্যতিক্ৰমী ব্যক্তিত্বৰ অধিকাৰী। মোৰ চকুত ধৰা পৰা, তেওঁলোকৰ এই 'ব্যতিক্ৰমী' দিশটোৱেই তেওঁলোকক লগ খুউৱাৰ গৰিষ্ঠ উমৈহতীয়া বিচাৰ ৰেখা— 'কমন ডিনমিনেটৰ'। বন্ধুবৰ স্বৰ্গীয় হেম বৰুৱাক স্বৰ্গতসকলৰ সৈতে মোৰ জীৱিতাৱস্থাতে ধৰিবলগীয়া হ'ব বুলি ভবা নাছিলোঁ। 'মোৰ দেশ' নামৰ আলোচনীৰ বিশেষ সংখ্যা এটাত পোৱা হেম বৰুৱা প্ৰবন্ধটো এই বাবেই দিলো যে জীৱন আৰু মৃত্যু ছয়ো দিশৰপৰা হেম বৰুৱা তথাকথিত 'টোৱাইলাইট' অৰ্থাৎ ধুঁৱলী-কুঁৱলী যুগৰ এক ব্যতিক্ৰমী প্ৰতিনিধি। মৃত হলেও হেম বৰুৱা 'ডেটেড' হব বুলি মই নাভাবোঁ।

'ইন বিট্ৰ'ছপেক্ট' মই বাছি লোৱা জীৱনকেইটালৈ উভতি চাই এতিয়া গৰিষ্ঠ সাধাৰণ পৰিমাপকৰ দৰে এই নিৰ্বাচনৰ এক লঘিষ্ঠ ঐক্য-সূত্ৰও মোৰ চকুত ধৰা নপৰাকৈ থকা নাই। বিষ্ণু ৰাভা, ফণী শৰ্মা, অমূল্য বৰুৱা, মনো বৰুৱা আৰু আংশিকভাৱে হলীৰাম ডেকা— এই কেইজন হাড়ে-হিমজুৱে শিল্পী সাহিত্যিকক বাদ দিলে সংখ্যাধিক যি কেইজন থাকে তেওঁলোকৰ প্ৰত্যেকগৰাকীয়েই কম বেছি পৰিমাণে অসমীয়াৰ আত্ম প্ৰতিষ্ঠা আৰু অসমৰ জাতীয়সত্তা পুনৰাবিষ্কাৰ অভিযানৰ নেতা, হোতা, প্ৰবক্তা আৰু অভিযাত্রী। অস্থিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰী আৰু জ্ঞাননাথ বৰা হয়তো ঠিক 'বিস্মৃত'ৰ শাৰীত নপৰে, তথাপি 'অসমীয়াত্ব' উদ্বোধনৰ ব্যতিক্ৰমী নায়ক হিচাপে তেওঁলোকো অধুনা বিস্মৃত। মাধৱ বেজবৰুৱা আৰু মহেন্দ্ৰনাথ ডেকাফুকন এই দুজন

ব্যতিক্রমী অভিযাত্রীৰ ছয়ো আক্ষৰিক অৰ্থত অকৃতজ্ঞভাৱেই বিশ্বিত। হলীৰাম ডেকা, হৰেন কলিতা ঠিক ওপৰৰ কিজনৰ ধৰণৰ বিশিষ্ট নহ'লেও ছয়োৰে পৰিপূৰক ব্যক্তিত্বৰ বাবে স্বৰ্ণীয়। শিল্পী চাৰিগবাকীৰ বিষয়ে ঠিক প্ৰবন্ধ লিখিবলৈ নহয়, তেওঁলোকৰ স্মৃতিৰ প্ৰতি মাথোন অনুষ্ঠুপীয়াকৈ শ্ৰদ্ধাঞ্জলিহে যচা হৈছে। যথেষ্টভাৱে পৰিচিত নোহোৱা ছজন যুগোত্তীৰ্ণ শিল্পীৰ প্ৰতি দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰাৰ উদ্দেশ্যে এটাও আছে।

অপেক্ষাকৃতভাৱে কমবয়সীয়া ব্যক্তিৰ লগতে চিৰযুৱা অথচ এটাইতকৈ বয়োবৃদ্ধ, প্ৰায় শতায়ু প্ৰাপ্ত (১৯৭৪) আমাৰ মেথুচেলা ককা ফুকনৰ বিষয়ে এটা প্ৰবন্ধ মাজতে জুৰি দিয়াটো বিবিধ অৰ্থত ব্যতিক্ৰমৰো ব্যতিক্ৰম। প্ৰতিভা, কৰ্ম, অৱদান, জীৱন-চৰ্চা সকলো দিশৰপৰা অসমৰ অনন্ত, ঐতিহাসিক ব্যতিক্ৰম নীলমণি ফুকনক, 'বিস্মৃত'ৰ লগত লোৱাৰ কোনো যুক্তি নাই। কিন্তু তেখেত যে, অসমীয়াৰ আত্মপ্ৰতিষ্ঠা অভিযানৰ আৰু অসমীয়াৰ জাতীয় চৰিত্ৰ সংস্থাপন আন্দোলনৰ একছত্ৰ কাণ্ডাৰী, তাকো সোঁৱৰাই দি লগৰ লগতে তেখেতৰো প্ৰাপ্য বন্দনা জনাবলৈকে সেই প্ৰবন্ধও দিয়া হ'ল। ককা ফুকনৰ লগতে ব্যতিক্ৰমী ব্যক্তি হিচাপে তেতিয়া জীৱিত 'সংজ্ঞা' আলোচনীত ওলোৱা (২য় সংখ্যাত) পণ্ডিত-প্ৰবৰ সন্দিকৈ সম্পৰ্কীয় প্ৰবন্ধটো শেহতীয়াকৈ লিখি এটা প্ৰবন্ধ যোগ দিয়া হ'ল।

পাণ্ডুলিপি প্ৰস্তুতিৰ কামত দহোবন কাতি কৰি থৈ সৰ্বতো প্ৰকাৰে সহযোগ আৰু সেৱা অক্লান্তভাৱে যোগোৱাৰ বাবে মুখ্যতঃ উদীয়মান কৃতী কথা সাহিত্যিক শ্ৰীমান কুমুদ গোস্বামী, উদীয়মান গল্পকাৰ শ্ৰীমান বীৰেন লহকৰ আৰু শ্ৰীমান বীৰদত্ত দাসৰ প্ৰতি মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনাইছোঁ। এওঁলোকৰ এহাশুধীয়া, আন্তৰিক পৰিশ্ৰম আৰু সহযোগিতাৰ অবিহনে পাণ্ডুলিপিটো প্ৰকাশৰ বাবে আগবঢ়োৱা অসম্ভৱ হ'লহেঁতেন।

গুৱাহাটী

ডিচেম্বৰ ১৯৮১

শ্ৰীমুনীন বৰকটকী

সূচীপত্ৰ

জীৱন্ত আগ্নেয়গিৰি (অগ্নিকাগিৰি ৰায় চোঁধুৰী)	১
ডাঙৰীয়া অসমীয়া (জ্ঞাননাথ বৰা)	৭
অগ্নিযুগৰ এটি ফিৰিঙতি (মহেন্দ্ৰনাথ ডেকাফুকন)	১৭
আনজন বেজবৰুৱা ডেকাবেজ মাধৱচন্দ্ৰ (মাধৱচন্দ্ৰ বেজবৰুৱা)	৩১
এজন লেখৰ অসমীয়া 'গেড ফ্লাই' (হলীৰাম ডেকা)	৫০
সংসংগৰ সোঁৱৰণী (হৰেন্দ্ৰনাথ কলিতা)	৫৫
এহাতে তৰবাৰি আনহাতে লিখনী (বিষ্ণু ৰাভা)	৬৪
নট-সূৰ্যৰ জীৱন-নাটৰ সামৰণি (ফণী শৰ্মা)	৭০
'মনোদা'ৰ সজল স্মৃতি (মনোভিৰাম বৰুৱা)	৭৪
অমূল্যৰ অমূল্য-স্মৃতি (অমূল্য বৰুৱা)	৭৮
নেতা-সাংবাদিক : কৃতী সাহিত্যিক (লক্ষ্মীনাথ ফুকন)	৮২
হেম বৰুৱা : আগৰ আৰু পাছৰ (হেম বৰুৱা)	৯২

আমাৰ মেথুচেলা ককা ফুকন (নীলমণি ফুকন)	১০৪
মানৱিক পণ্ডিত সন্দিকৈ (কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ)	১১১
(ক) আনন্দৰামৰপৰা কৃষ্ণকান্ত	১২৬
(খ) তিনি 'ম'ৰ অক্সফোর্ড	১৩৯
(গ) বেলেগ ধৰণৰ বিলাত ফেৰত	১৪২
(ঘ) পণ্ডিত, সাহিত্যিক, বসিক, দাৰ্শনিক : উপসংহাৰ	১৪৬

জীৱন্ত আগ্নেয়গিৰি

জীৱন্ত আগ্নেয়গিৰি। ৰূপকল্পটো শুভাত আপু, এনেকি উদ্ভট যেনো লাগিব পাৰে। কিন্তু অসমৰ আন এগৰাকী সমগোত্ৰীয়, মিকালদৰ্শী, ঋষিসদৃশ দাৰ্শনিক, পূৰ্বসূৰী কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্যৰ অগ্নিবজ্ৰ ঐতিহ্যৰ উত্তৰ সাধক অগ্নিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰীক আন কোনো ৰূপত কল্পনা কৰিবলৈ সত নাগায়, অথ কোনো বৰ্ণনা এই অগ্নিফুলিংগ-সম ব্যক্তিত্বৰ আৰু প্ৰতিভাৰ প্ৰকৃত পৰিচায়ক যেন নালাগে। অগ্নিকাগিৰিয়ে যাবজ্জীৱন বিদ্ৰোহৰ অগ্নি বৰষিছিল—he breathed fire, উশাহ-নিশাহত বিপ্লৱৰ জুইৰ আঙনি সিঁচিছিল,—যদিও তেওঁ অকল fire eater আছিল বুলি কলে অচ্যায় কৰা হব। তেওঁৰ স্থান আছিল ইংৰাজী 'প্ৰফেটৰ' শাৰীত। কাৰ্লাইলৰ বা বাইবেলৰ 'প্ৰফেট'ৰ অস্থিৰতা, তীব্ৰতা, দৃঢ়প্ৰত্যয়ৰ উদ্ভাদনাই অগ্নিকাগিৰিক প্ৰদান কৰিছিল এটা অসাধাৰণ ব্যক্তিত্ব। অল্দ্ৰুচ হাৰ্ভলি, বাট্ৰীণ্ড বাছেল প্ৰভৃতিক 'ৰাকিং এনচাইক্লোপেডিয়া' বোলা হয়; একেদৰে অগ্নিকাগিৰিও এটা চলন্ত আগ্নেয়গিৰি নাছিল নে? আছিল—চলন্ত নহলে জীৱন্ত আগ্নেয়গিৰি।

অলপতে আমাৰ সুবিখ্যাত ইংৰাজী কাকত এখনত স্বৰ্গীয় জ্ঞাননাথ বৰা সম্পৰ্কে লিখা সম্পাদকীয় এটাত এক মাৰাত্মক ভ্ৰমবৰ্ণন: সত্যনাথ বৰাৰ বৰপুত্ৰক 'অগ্নিকাগিৰি' বৰাৰ কথা লিখা হৈছিল। সি এটা অ-সাধাৰণ ভুলৰ বেছি একো নাছিল, কিন্তু কবৰ মন যায় thereby hangs a tale। এই নধৰ্তব্য ভুলটোবো যেন কিবা এটা তাৎপৰ্য আছিল। সবসত, মিষ্টভাষিতা আৰু বিনয়নয়তাৰ প্ৰতিমূৰ্তি স্বৰ্গীয় অগ্নিকানাথ বৰা আৰু দেখা হলেই আনৰ মনত বীতিমত ত্ৰাসৰ সঞ্চাৰ কৰা বজ্ৰ নিনাদ আৰু নিৰ্বোধ প্ৰৱণ, 'ৰাগেড', আনস্পেয়াৰি', 'হোম-স্পান' অগ্নিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰী: ইয়াতকৈ বিপৰীত ছটা ভাব-মূৰ্তি,